

"DAVID PRODAN"

(1902 - 1992)

CENTENAR "DAVID PRODAN" (1902 - 1992)

IOAN CIOCIAN

PERIOADA ACUMULĂRIILOR (1902 - 1938)

Imaginea personalității lui David Prodan este aceea a unui savant de un imens potențial cu o strălucitoare și inegalabilă contribuție la dezvoltarea istoriografiei românești din Transilvania în secolul al - XX - lea, înscriindu-se în familia marilor spirite alături de Bogdan Petriceicu Hașdeu, A.D. Xenopol și Nicolae Iorga. S-a afirmat ca arhivist, cercetător și cadru universitar de excepție, urmând școala istorică clujeană ilustrată cu remarcabile realizări de către Al. Lapedatu, Silviu Dragomir, Ioan Lupaș și mulți alții. Lucrările sale închinat tărănimii române din Transilvania, mișcării naționale ardelene și Răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan reprezintă adevărate modele de erudiție, discurs istoric și o folosire coroborată a izvoarelor istorice, ce-i conferă Academicianului David Prodan renumele de cel mai mare istoric al Transilvaniei din toate timpurile.

Dincolo de rigoarea și exactitatea documentară, de ineditul și profunzimea judecăților sale de valoare, marcate de o inconfundabilă originalitate, istoricul David Prodan a fost un intelectual de o verticalitate impeccabilă în toate împrejurările, rămânând peste timp un model uman greu de egalat. De aceea, manifestările cultural-evocative dedicate academicianului David Prodan se doresc înainte de toate un omagiu adus omului de știință, profesorului și modelului uman, care a fost marele istoric.

David Prodan s-a născut la **13 martie 1902** în satul Cioara (azi Săliște), județul Alba, așezare cu peste 2000 de locuitori, de unde se trăgea călugărul Sofronie, conducătorul răscoalei îndreptate împotriva greco-catolicilor ardeleni din anii 1759 - 1761. Părinții săi erau țărani mijlocași, care se ocupau cu agricultura și cu meșteșugurile casnice, pe care viitorul istoric le va deprinde participând la muncile câmpului alături de familia sa. Tatăl său făcuse școala primară și, **"pentru a câștiga un ban pentru casă, pe lângă plugărie făcea zidărie și lemnărie"**, ca și mulți țărani din ținutul Albei Inferioare.

Mama sa, Ana, a murit când micul David avea abia șapte ani, de aceea tatăl său, Ilie, împreună cu bunicul Ion au făcut tot ce le-a stat în putință să-l trimîtă pe băiat la școală, aşa cum a lăsat “*cu limbă de moarte*“ mama sa în ultimele clipe ale vieții.

Crescut în tradițiile satului ardelenesc de la începutul secolului al XX-lea, când românii din Transilvania își apărau prin școală, biserică și obiceiuri identitatea națională, acesta va păstra pentru întreaga viață imaginea vie a țărănlui, ce prin muncă, cutezanță și multe privații se va lupta cu greutățile zilnice așteptând în permanență un timp mai bun, când i se va face și lui dreptate. Experiența de viață acumulată în anii copilariei, va fi, pe de altă parte, un fundament temeinic pentru a pătrunde în tainele economiei și a metalului țărănesc, atunci când își va realiza monumentala sa operă în centrul căreia se va afla în permanență țărâimea din Ardeal.

Ca și toți copiii, a iubit joaca, colinzile din sărbătorile de iarnă, scăldatul, săniușul și poznele prin care cei mici găsesc momente de haz și relaxare, participând la evenimentele din lumea satului său, ocasionate de sărbătorile de peste an, sau marcarea unor momente importante din viața oamenilor.

Scrisul și cititul l-a deprins înainte de a merge la școală de la tatăl său, iar împreună cu alți copii de vârsta sa a trecut sub ocrotirea învățătorului Simion Socaciu, care pe lângă “*darul dăscăliei*“ era și un excelent gospodar, dispunând de pământ, animale și “*prăvălie pe care o ținea împreună cu dăscălița*“.

După absolvirea cursului primar în satul său natal, urmează cursurile școlii din Sebeș - Alba, în limba maghiară, iar în anul 1913 este mutat la Liceul “*Kun*“ din Orăștie, unde materiile de bază alături de istorie, erau limba și literatura maghiară. În vacanțe muncea din greu alături de bunicul său la sapă, coasă, secere, căratul bucatelor și a fânului, cum își va aminti mai târziu în celebrele sale amintiri. În anii de liceu a avut parte de ororile primului război mondial, dar și imensa bucurie pe care au trăit-o toți românii în apoteotica zi de 1 Decembrie 1918. Clasele a-VII-a și a-VIII-a le-a urmat la Liceul românesc “*Aurel Vlaicu*“ înființat după Marea Unire, la Orăștie. La bacalaureat a promovat toate cele cinci probe de examen cu calificativul “*foarte bine*“.

După terminarea studiilor medii se îndreaptă spre “*Clujul speranțelor*“ pentru a urma o facultate în cadrul noii Universități ce-și deschidea porțile pentru tinerii de pe întregul teritoriu al Ardealului. Aici găsește o atmosferă academică elevată, întreținută de un valoros corp profesoral, urmând cursurile eminentilor profesori: Sextil Pușcariu, Gh. Bogdan Duică, Vasile Bogrea, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Ioan Ursu, Constantin Marinescu, Silviu Dragomir, George Vâlsan etc. Conștiincios și consecvent, Tânărul Prodan își însușește solide cunoștințe de istorie universală și istoria românilor, odată cu aprofundarea științelor auxiliare de arheologie, limba latină și paleografie.

Promovează examenul de licență în anul 1924, în istorie și arheologie, cu calificativul “*magna cum laude*“, bucurându-se de îndrumarea și prețuirea profesorului Ion Ursu, cu care a făcut cursuri de istorie universală.

Dintre toate îl atrăgea tot mai mult activitatea arhivistică, considerându-se un om predestinat pentru a cerceta izvoarele istorice în cadrul arhivelor. “*Pe primul*

plan am rămas arhivistul care eram, materialele primordiale de lucru, documentele“, va nota acesta mai târziu, amintindu-și de primii ani de activitate după terminarea universității.

După obținerea titlului de doctor în istorie, cu tema: *“Răscoala lui Horea în Comitatele Cluj și Turda”*, își dedică întreaga capacitate de muncă studiului în arhivele românești și străine, adunând un impresionant material documentar despre iobagii din Transilvania, lupta românilor ardeleni pentru drepturi naționale și pasiunea lui de o viață, *“Răscoala lui Horea”*.

Perioada interbelică este pentru David Prodan una a acumulărilor, materializate într-un imens material arhivistic, pe baza căruia va urmări evoluția iobăgiei în Transilvania, pornind de la cele două forme de proprietate, alodială și urbarială, precum și impunerea rentei feudale în bani, muncă și produse în funcție de anacronicile leguiuri medievale. Inspirat de preocuparea de amănunt, bazată pe document specifică pozitivismului istoric, David Prodan încearcă o nouă metodă de abordare a fenomenelor, inspirându-se din preocupările *“scolii de la Sorbona”*, tratând lucrurile nuanțat, comparativ și mereu în conexiune cu ideile ce se vehiculau în Europa Estică și Centrală. Acum se cristalizează în mintea sa principiile, direcțiile de abordare și ideile direcționale legate de studierea domeniului feudal și a gospodăriei țărănești ca unități economice de producție, evoluția luptelor naționale sub impulsul conștiinței de neam, ce se va transforma treptat în conștiința națională, precum și evoluția programelor politice ale românilor de la Inochentie Micu Clein, până la mișcarea Supplexului, din anii 1791-1792.

Lucrările sale din această *“perioadă a acumulărilor”*, de mai mică, sau mai mare întindere, dovedesc o ipostază *“a căutărilor”*, ce se vor materializa mai târziu în vaste sinteze concepute de un istoric de excepție, atât sub aspectul informației, cât și sub cel al metodei de abordare și al discursului istoric.

Din perspectiva timpului, putem spune, fără de nici o reticență, că savantul David Prodan s-a format odată cu evoluția Universității clujene în primele două decenii după Marea Unire, când aceasta s-a impus ca cel mai important for academic din spațiul românesc intracarpatic.

PROFESORUL ȘI ACADEMICIANUL

O viață întreagă, David Prodan a fost omul bibliotecilor și al arhivelor, de aceea s-a lăsat convins destul de greu să accepte o catedră universitară, conștient fiind că aceasta îi va răpi mult din timpul afectat studiului și cercetării istorice. Pe de altă parte, el știa că o exigență universitară, la cote înalte, l-ar pune în dificultate atât față de colegi, cât și față de studenții mai puțin pregătiți. Cum profesorul Ioan Lupaș avea tot interesul să promoveze în învățământul universitar elemente de mare probitate științifică, David Prodan este chemat să facă seminarii de istorie modernă, și dintr-o

dată s-a văzut “luptător pe trei fronturi”: la Universitate, Arhivele Statului și Institutul de Istorie. Înzestrat cu o mare putere de muncă și un adevarat cult pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu, va reuși să facă față unui regim de muncă extrem de încărcat, bucurându-se pentru realizările în domeniul istoriei de aprecierea unanimă a universităților din Cluj, precum și a istoricilor și a cercetătorilor de la București și Iași. Într-un climat academic în care primau: munca, servitătea și competența, David Prodan s-a impus ca istoric de mare perspectivă, colaborând cu: Ion Petrovici, Francisc Pall, Ion Chinezu, Sigismund Jakó, Teodor Naum, Ștefan Bezdechi, precum și cu maeștrii săi: Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu și Silviu Dragomir.

La Arhivele din Cluj se formase un colectiv solid de cercetători, ale căror demersuri se materializau în lucrări concepute cu acribie științifică, impunându-se de la sine prin valoare și metodă științifică de ținută europeană.

În două decenii de activitate susținută, Universitatea din Cluj transformase orașul de pe Someșul Mic, într-o veritabilă citadelă a științei și culturii românești din Ardeal.

Planurile și elanul oamenilor de cultură din importantul centru academic al Daciei Superioare vor primi “o adevarată lovitură de trăznet” prin Diktatul de la Viena din 30 august 1940, când în urma ocupației horthyste, Universitatea clujeană se va muta la Sibiu, împreună cu biblioteca “realizată în peste douăzeci de ani de muncă și sacrificii”.

Din partea Rectoratului, David Prodan primește misiunea de a se ocupa de biblioteca și arhiva Universității, ocupând funcția de bibliotecar-archivist, de care se va achita cu mare responsabilitate profesională și moral-patriotică pe toată perioada “refugiului sibian”. Cei aproape cinci ani de refugiu au consolidat corpul profesoral universitar, nu numai prin acte de solidaritate umană, ci și printr-o fructuoasă colaborare științifică. Întrucât mulți profesori se apropiau de vîrstă pensionării, se producea o schimbare de ștafetă și generație la nivel academic.

În 1945, pentru David Prodan și colegii săi de la Universitate, Institutul de Istorie și Arhivele Statului, începea o muncă titanică de înălțurare a ororilor războiului și refacere a instituțiilor fundamentale ale științei și învățământului superior din Transilvania. În pofida vicisitudinilor unui timp potrivnic, impus de sovietici și uneltele acestora, care sub masca comunismului, distrugneau vechile structuri ale statului de drept, instaurând un regim bazat pe intimidare, teroare și crimă, au fost recuperate fonduri arhivistice de mare valoare de la Blaj, Oradea și Satu Mare, care au ajuns la Cluj. David Prodan a alergat în toate părțile, salvând de la distrugere: documente, incunabule, cărți rare etc., toate având o valoare inestimabilă pentru cunoașterea istoriei și a culturii din Transilvania.

În lumea universitară s-a impus, din păcate “clica comunistă”, iar istoria a fost mistificată prin falsificare de către Mihail Röller, unealta docilă a sovieticilor înstăpâniți în România după al doilea război mondial. Susținut de foștii săi profesori, David Prodan devine titularul catedrei de Istorie modernă a României, fiind apoi

mutat la cea de istorie medie, prin jocurile de culise ale unor cadre universitare convertite la comunism pentru a ocupa funcții de conducere la nivel de Universitate și institute de cercetare.

În anul 1948, când a devenit membru corespondent al Academiei Române, mulți colegi l-au tratat cu invidie, motivând că nu are o activitate științifică de o notorietate deosebită. Precumpăratoare au fost lucrările sale: "Răscoala lui Horea în comitatul Cluj și Turda", "Teoria imigratiei", "Iobăgia pe domeniul Băii de Arieș" și "Supplex Libellus Valachorum", susținute, pentru valoarea lor științifică, de către Andrei Oțetea și istoricii de la București, preoccupați în acele momente de a contracara, falsurile și interpretările denaturate susținute de către Röller și acoliții săi. La Academie a devenit o personalitate, care a susținut cu argumente solide problemele legate de istoria Transilvaniei, iar în lipsa lui Andrei Oțetea a prezidat ședințele la secția de Istorie. Într-un timp relativ scurt, cunoaște marile personalități ale științei și culturii românești scăpate parțial de tăvălugul nimicitor al neostalinismului în deceniul al saselea al secolului XX. Alături de alți intelectuali formați în perioada interbelică, va constata cu regret, că din for științific, Academia va deveni o instituție politică a dogmatismului regimului communist instaurat în România.

David Prodan n-a făcut rabat de la disciplina universitară și, în același timp, nu și-a neglijat activitatea de cercetare arhivistică, încercând să reziste valului de șicane și persecuții impuse de cei ce doreau cu orice preț să parvină pe cale politică, chiar dacă nu se bucurau de autoritate științifică materializată în studii și cărți. Nu numai la Universitate și Institutul de Istorie, dar chiar și la Academie, lucrurile se derulau după scenarii politice: erau promovați în funcții comuniști, iar lucrările trimise spre publicare erau mutilate și adnotate, peste voința autorilor, pentru a răspunde unor "postulate politice", contrare adevărului istoric, la modă în "obsedantul deceniu". Cei ce încercau să riposteze erau marginalizați, ori pur și simplu, declarati "persona non grata".

David Prodan are meritul de a fi publicat lucrări bine articulate științific în "Anuarul Institutului de Istorie" din Cluj, iar pe de altă parte, de a pregăti capitole remarcabile pentru "Tratatul de Istoria României" și volumul "Din Istoria Transilvaniei", fără a accepta compromisuri, prin care să facă deservicii științei istorice.

Cum în universitate pătrundea tineri cu o pregătire precară, de multe ori cu studii liceale formale, profesorul Prodan se va dovedi intransigent, nedorind să-i promoveze pe cei ce nu învățau, încercând tot felul de subterfugii și intervenții pentru a obține o notă de promovare. Prin intermediul organelor de partid și a unor cadre universitare compromise se fac în permanență presiuni asupra sa, dar acesta nu se lăsa intimidat, cu toate că cercul acelora ce-i făceau afront se lărgea mereu.

În Academie ajungeau, grație "culturnicilor", "acadernicieni fără de operă științifică" și, de la centru, se trăgeau sforile în favorul veleitășilor și a impostorilor. Multe cadre universitare de marcă și-au pierdut catedrele, cum a fost cazul savanților George Călinescu și Gheorghe I. Brățianu, Lucian Blaga, unii ajungând în școli medii, biblioteci, institute de cercetare, sau în închisorile comuniste, unde mulți și-au pierdut viața.

Catedra lui David Prodan era râvnită de cel mai fidel colaborator al rectorului Constantin Daicoviciu, de aceea, acesta va fi înlăturat de la catedra de Istorie medie a României împreună cu asistentul său Ion Bratu. La numai 58 de ani, în plină putere de muncă, va fi nevoie să se despartă de amfiteatre, studenți, seminarii etc., fenomen ce-l va afecta până la sfârșitul vieții. *Universitatea din Cluj pierdea un mare profesor ce se va îndrepta spre archive și bibliotecă pentru a-și zidi cu trudă și în tăcere mariile sale capodopere.* Cu dernitate, istoricul le va spune colaboratorilor săi: "Am fost concediat pe nedrept la 58 de ani, dar nu m-am plâns nimănui. Și dacă m-aș fi plâns, la ce mi-ar fi folosit; pentru că într-o lume de oameni mediocri, impostura este la ea acasă, iar adevarul este strivit, pentru a nu le încurca planurile meschine".

CAPODOPERELE SALE ROMÂNE

În peisajul istoriografic românesc, *David Prodan* a fost un adevarat fenomen, prin opera sa de inestimabilă valoare pentru întreaga istoriografie din țara noastră din perioada postbelică, întrucât, într-un fel s-a scris istoria până la el și, într-un mod cu totul schimbat în bine, s-au petrecut lucrurile după apariția: "*Iobagie în Transilvania*", a inegalabilei lucrări fundamentate pe mișcarea națională a românilor: "*Supplex Libellus Valachorum*" și a "*Răscoalei lui Horea*", carte căreia marele istoric i-a închinat o viață de om prin documentație, regândire a fenomenelor și analiza celui mai important eveniment din istoria Ardealului în secolul al XVIII-lea.

Atât admiratorii, cât și adversarii săi au recunoscut în opera lui *David Prodan* un moment crucial pentru trecerea de la istoria pozitivistă, cu axare în primul rând pe documente și idei de multe ori preconcepute, lansate de autorități în materie în decursul timpului, la acea istorie în care primează adevarul istoric, izvorât din viață, mentalitățile, idealurile și năzuințele oamenilor analizate în funcție de curentele de gândire și realitățile social-politice din spațiul geografic căruia-i aparțin comunitățile umane analizate. Într-un timp în care s-au încercat tot felul de etichete și sablonisme, pornind de la "*modelul sovietic*", *David Prodan* a dat dovadă de o tenacitate și o consecvență ieșită din comun, prin care a scos la iveală lucrări de referință pentru Istoria Transilvaniei, pe care cu mândrie le numim "*capodopere prodaniene*".

Trecând peste greutățile și cursele întinse de adversarii săi de la Cluj, cu largul concurs al unor "*foști istorici de curte*", profesorul, căruia i s-a luat catedra de Istoria medie a României, s-a retras în labitintul mirific al arhivelor, de unde cu trudă și stăruință, o jumătate de secol și-a adunat "*substanța*" pe care se vor clădi lucrările sale de referință, care-i vor aduce celebritatea.

Concepță ca un tratat de mari dimensiuni, cu o viziune generală asupra Transilvaniei, Maramureșului, Banatului, Bihorului și a Sătmarului: "*Iobagie în Transilvania în secolul al XVI-lea*" a scos la lumină adevarata față a instituției iobagești, bazată pe servitutea socială, renta feudală, diferența de la o zonă la alta și

evoluția regimului iobăgesc în funcție de interesele nobilimii, care se va folosi în permanență de vechile legiuiri feudale. Cele trei volume ale monumentalei lucrări surprind cu lux de amănunte gospodăria țărănească, domeniul feudal și organizarea administrativ-teritorială a Transilvaniei în secolul în care suzeranitatea Regatului Maghiar va fi înlocuită cu cea a Portii Otomane, în 1541 luând ființă Principatul Transilvaniei. Cum românii erau cei mai numeroși, ei alcătuiau baza iobăgimii la nivel de Principat, asupra lor apăsând cele mai grele sarcini economice, fiscale și militare, precum și un adevărat val de nedreptăți izvorâte din Unio Trium Nationum, ce-i favoriza pe: maghiari, sași și secui, recunoscuți ca "*națiuni recepte*", care se bucurau de drepturi politice și religioase, în timp ce românii sunt etichetați "*toleranți*" în propria lor țară, religia ortodoxă neavând statutul de religie "*receptă*" (recunoscută), așa cum erau religiile: lutherană, calvină, catolică și unitariană.

Concepând domeniul feudal și gospodăria țărănească drept unități de producție, **David Prodan** surprinde toate mecanismele și pârghiiile de acțiune din cadrul acestora, precum producerea hranei necesare populației, asigurarea armatei cu alimente, obținerea de produse agricole destinate pieței de către nobiliime. Dările către nobili, fisc și biserică accentuează mișcările sociale generate de creșterea dijmei, a robotei și a censului, la care se adăugau zeciuiala și daturile (darurile), mereu în creștere de la un domeniu la altul.

Imensul material documentar, pe care se bazează lucrarea, metoda de abordare a problematicii și modul cum au fost structurate ideile directoare ale tratatului, fac din această carte o piatră de temelie pentru studierea evului mediu românesc din spațiul intracarpatic.

Autorul a tratat apoi iobăgia din Ardeal în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, ducând această instituție medievală până la 1848, evenimentul care va înlocui relațiile feudale cu cele de factură modernă, prin desființarea iobăgiei și împroprietărirea țăranilor cu fostele lor sesii iobăgești în anii 1853-1854. Aceste lucrări pun accentul pe elementele noi prin care stăpânii de pământ încearcă să mențină "*anacronicul regim iobăgesc*", în condițiile în care apar în lumea satelor: libertinii, darabanții și micii nemeși scuțiți de robote și dijme, iar pe plan politic dominația otomană este înlocuită cu cea austriacă în anul 1699.

Atât pentru specialiști, cât și pentru omul de rând însetat de istorie, lucrările lui **David Prodan** dedicate țărănimii român cărti de referință, de aceea autorul lor a fost numit pe bună dreptate "*istoricul țărănimii din Transilvania*".

Încă din perioada interbelică, **David Prodan** s-a preocupat de lupta națională din Transilvania în secolul al XVIII-lea, oprindu-se cu predilecție asupra "*Uniației*", a programului politic a lui Inochentie Micu Clein și a mișcării Supplexului din anii 1791-1792, prin care corifeii școlii Ardelene vor cere drepturi politice și social-confesionale pentru națiunea căreia-i apartineau, dar o lucrare de căpătâi pentru istoria românilor o va scoate la iveală marele istoric abia în a doua jumătate a secolului al

XX-lea. Pornind de la momentul 1600, când Mihai Viteazul a unit cele trei state românești, **David Prodan** urmărește evoluția ideilor care au stat la baza deșteptării naționale a românilor din Transilvania și modul lor de acțiune pentru a-și apăra ființa națională și limba strămoșească prin biserică, școală, obiceiuri și tradiții. Supuși unui regim politic ce-i excludea de la viața politică a principatului, în pofida faptului că erau cei mai vechi locuitori ai acestor locuri, cei mai numeroși și cu cel mai important apport la dezvoltarea țării, românii prin liderii lor, ieșiti de pe bâncile școlilor blăjene, își vor cere drepturile politico-naționale contestând regimul constituțional din Transilvania impus prin Tripartitul lui Werboczi, Aprobatele și Compilatele Constitutiones, precum și prin Diploma Leopoldină din 1691.

Folosind calea ecclaziastică oferită de Biserica greco-catolică, episcopul Inochentie Micu Clein a întocmit primul program politic al românilor transilvăneni, cu obiective precise pe care-l susține în 1744, cu argumente istorice, de drept canonice și natural, fapt ce-l va costa înlăturarea sa din funcția de episcop și autoexilarea la Roma. Ideile sale vor fi preluate de generațiile următoare, conturând un nou program politic intitulat *Supplex Libellus Valachorum* (Cartea de Drepturi a Românilor) prin care atât elitele ecclaziastice, cât și cele laice se pun în fruntea națiunii pentru a apăra de vexațiuni și nedreptăți, trimițând programul lor protestatar la Viena. Este meritul lui **David Prodan** de a fi surprins înrâurirea “*iosefinismului*” (Programul reformator al împăratului Iosif al II-lea) asupra școlii Ardelene (Gheorghe Șincai, Petru Maior, Samuil Micu, Ion Budai Deleanu) și a națiunii române, care este în măsură să-și apere: biserică, ființa națională, limba străbună etc., cu arma în mână, așa cum s-a întâmplat în timpul Răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan (1784-1785).

Lucrarea lui **David Prodan** “*Supplex Libellus Valachorum*” rămâne pentru mișcarea națională din Transilvania, *opera capitală și piatra de temelie a redeșteptării noastre naționale*, cum o numește istoricul Pompiliu Teodor.

Capodopera întregii opere a lui **David Prodan** și a istoriografiei românești după al doilea război mondial este valoroasa monografie închinată Răscoalei țărănești din anul 1784, intitulată: “*Răscoala lui Horea*”, model de erudiție, concepție și realizare istoriografică, pe care autorul a creat-o ca pe o frescă a unui eveniment crucial din istoria Transilvaniei.

Pornind de la documente “*de primă mână*”, autorul surprinde momentele răscoalei în toată dimensiunea lor, urmărind gradual acumularea stărilor de nemulțumire socială, declanșarea tumultului și extinderea acestuia, cuprinzând vaste forțe umane de diverse categorii sociale și profesionale, care urmăreau prin programul lor o nouă ordine, care amenința însăși existența nobilimii și a proprietăților acesteia (“*Nobili să nu mai fie. Pământul să se împartă după porunca bunului Împărat*”).

Starea de confuzie și măsurile pripite luate atât din partea răsculaților, cât și a autorităților intrate în panică odată cu extinderea flăcărilor răscoalei subliniază, odată în plus, dimensiunea încleștării și forțele angrenate în luptă. Fiecare episod al răscoalei

este redat cu lux de amănuțe după o analiză până la epuizare a documentelor, care de fapt surprind gradual creșterea până la apogeu a conflictului, după care urmează reculul și deznodământul tragic, marcat de martirii conducătorilor.

Imensul ecou intern și internațional al Răscoalei lui Horea scoate la lumină locul jucat de aceasta în cadrul Imperiului Habsburgic, unde servitutea feudală se menținea la cele mai înalte cote, chiar și la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În Transilvania exploatarea economico-socială se adaugă și exploatarea națională pentru populația majoritară a principatului, care pornind de la realitățile societății din Ardeal își va întocmi programe politice de apărare a drepturilor naționale cu o solidă argumentație: politică, juridică, istorică, fiscală, confesională etc., fiind în măsură să le apere cu arma în mâna sub conducerea propriilor săi lideri.

Între programul lui Inochentie Micu Clein (1744) și cel al Supplexului (1791-1792), mișcarea națională a românilor se radicalizează prin marea răscoală a lui Horea și prin aportul excepțional al Școlii Ardelene prin care s-a trezit conștiința națională a românilor și s-a realizat o colaborare amplă între mase și elite, lărgindu-se baza socială a luptelor pentru drepturi naționale a națiunii române din Transilvania.

Întreaga operă a lui *David Prodan* reprezintă un izvor nesecat de învățăminte pentru toți aceia care doresc să cunoască istoria Transilvaniei, în care primează adevărul istoric, scos la iveală de unul dintre cei mai mari istorici ai neamului nostru.

La capătul unui impresionant și îndelungat effort crator, guvernăt permanent de erudiția informației și vigoarea intelectuală a analizei, acad. prof. univ. dr. David Prodan (13 martie 1902, Cioara-azi Săliște, jud. Alba - 11 iunie 1992, Cluj-Napoca) ne-a lăsat moștenire lucrări remarcabile. Cităm numai câteva dintre contribuțiile sale fundamentale: Răscoala lui Horea în comitatele Cluj și Turda, Cluj, 1938; Teoria imigrației românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul XVIII, Sibiu, 1944; Supplex Libellus Valachorum, Cluj, 1948 (Ed. nouă, refăcută, București, 1967; cu subtitlul Din istoria formării națiunii române, ed. nouă cu adăugiri și precizări, București, 1984); Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea, 3 vol., București, 1967-1968; Urbariile Țării Făgărașului, 2 vol., București 1970-1976; Răscoala lui Horea, 2 vol., București, 1979 (ed. nouă, revăzută, 2 vol., București, 1984); Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea, 2 vol., București, 1986-1987; Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848, București, 1991; Transilvania și iar Transilvania. Considerații istorice, București, 1992.

“În istorie am pornit deci ca arhivist, am crescut în masele documentare ale arhivelor, în praful documentelor, meserie căreia i-am rămas credincios până la capăt. Toată activitatea mea s-a alimentat, a crescut din masa documentației.

Data fiind natura documentației, m-am stabilizat în istoria Transilvaniei, am frecventat multă bibliografie istorică maghiară. Mentorul adevărat istoric însă mi-a fost carteafrață, numele ilustre ale istoriografiei franceze. Am crescut desigur la școala istoriografiei românești, a literaturii române. Orizontul istoric, orizontul culturii în genere mi l-am lărgit autodidact la luminile Occidentului.

Scrisul l-am deprins mai mult din lecturi decât din vreo școală. Am învățat gramatică latină, gramatică ungurească, nicicând gramatica românească. Aceasta s-a impus empiric, din ambiția culturală în care am crescut.

Am avut prieteni de condei, am consumat multă literatură, artă, arte plastice, muzică de toate naturile, clasnică, populară. Specialitatea e doar meserie dacă nu face cât de cât legătura cu cultura mare“. (Memorii, București, 1993, p. 107).

(SUMMARY)

When considering the enigma of David Prodan's personality, we see a highly talented scientist who brought a brilliant and unique contribution to the development of the XX th century Transylvanian historiography, part of the family of high spirited men like Bogdan Petriceicu Hașdeu, A.D. Xenopol and Nicolae Iorga.

He became well-known as an archivist, researcher and as an exceptional university teacher, belonging to the Cluj history school tradition, whose remarkably accomplished representatives were Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Ioan Lupas and many others. In his work he has interested in the Transylvanian peasant people, the Transylvanian national movement and in the Peasant Rebellion led by Horea, Cloșca and Crișan.

His work is a true masterpiece of erudition, historical discourse and of comprehensive use of the historical sources that awards the Academy member David Prodan the fame of being the greatest Transylvanian historian of all times.